

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

241

Przestrzeń a rozwój

Redaktorzy naukowi

Stanisław Korenik

Anna Dybała

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2011

Recenzenci: Florian Kuźnik, Janusz Słodczyk, Zygmunt Szymła,
Eugeniusz Wojciechowski

Redaktor Wydawnictwa: Jadwiga Marcinek

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Justyna Mroczkowska

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

Publikacja została sfinansowana przez Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2011

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-272-7

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp.....	11
------------	----

Część 1. Współczesne uwarunkowania rozwoju społeczno-ekonomicznego krajów, regionów i obszarów metropolitalnych

Patrycja Brańka: Atrakcyjność inwestycyjna województwa małopolskiego w oczach przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego (w świetle badań ankietowych).....	15
Adam Dąbrowski: Kierunki europejskiej polityki regionalnej – wybrane problemy	30
Piotr Hajduga: Dolnośląskie specjalne strefy ekonomiczne jako miejsce prowadzenia działalności gospodarczej w świetle ocen przedsiębiorców – wyniki badania empirycznego	41
Krzysztof Heffner, Brygida Klemens: Struktury klastrowe w gospodarce przestrzennej – wybrane korzyści i problemy rozwoju w skali lokalnej i regionalnej	56
Petr Hlaváček: The classification of analytical and management qualitative frameworks for municipal and regional development	65
Stanisław Korenik: Nowe zjawiska występujące w rozwoju aktywizujących się regionów.....	76
Anna Mempel-Śnieżyk: Uwarunkowania funkcjonowania powiązań sieciowych w województwie dolnośląskim	85
Katarzyna Miszczak: Partnerstwo publiczno-prywatne w regionach przygranicznych Polski, Czech i Niemiec – szanse i zagrożenia	105
Monika Musiał-Malago: Polaryzacja strukturalna Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego.....	120
Małgorzata Rogowska: Znaczenie miast w polityce regionalnej Unii Europejskiej.....	133
Dorota Rynio: Rozwój społeczno-gospodarczy ośrodka wzrostu w okresie kryzysu gospodarki światowej.....	140
Miloslav Šašek: Development of population in the Czech Republic after 1989	150
Piotr Serafin: Stan i zmiany zagospodarowania przestrzeni wsi w strefie podmiejskiej województwa małopolskiego na przykładzie gmin Niepołomice i Wieliczka	162
Kazimiera Wilk: Sytuacja demograficzna w Federacji Rosyjskiej w latach 1990-2009	180

Arkadiusz Przybyłka: Narodowy Fundusz Zdrowia jako główny organizator usług zdrowotnych w Polsce	190
Justyna Anders: Rola władz publicznych w stymulowaniu partycypacji obywateli w procesach <i>governance</i> – doświadczenia międzynarodowe i wnioski dla Polski.....	200
Marek Dylewski, Beata Filipiak: Możliwości rozwoju obszarów metropolitalnych w nowych uwarunkowaniach finansowych jednostek samorządu terytorialnego.....	212
Andrzej Rączaszek: Procesy rozwojowe największych polskich miast w okresie transformacji.....	224

Część 2. Społeczne, gospodarcze i środowiskowe problemy rozwoju lokalnego

Jacek Chądzyński: Władza lokalna a rynek – pomiędzy współpracą a konkurencją.....	241
Eleonora Gonda-Soroczyńska: Uwarunkowania środowiska przyrodniczego w przestrzeni uzdrowiska na przykładzie Czerniawy-Zdroju.....	252
Magdalena Kalisiak-Mędelska: Partycypacja społeczna – przymus czy rzeczywista potrzeba?.....	262
Magdalena Kalisiak-Mędelska: Zadowolenie z miejsca zamieszkania – ocena mieszkańców i władz lokalnych na przykładzie Głowna	277
Andrzej Łuczyszyn: Lokalna przestrzeń publiczna w gospodarce kreatywnej	290
Magdalena Pięta-Kanurska: Związki kultury i ekonomii oraz ich wpływ na rozwój miasta.....	301
Joost Platje: Local governance's capacity to direct its own path of sustainable development.....	310
Andrzej Raszkowski: Nowe trendy w marketingu miejsc.....	319
Anna Batko: Administracja publiczna jako stymulator zmian w turystyce miasta – na przykładzie Krakowa w latach 1989-2006	328
Piotr Ruczkowski: Ewidencja ludności – nowe zasady meldunkowe	340

Część 3. Innowacyjność i przedsiębiorczość a rozwój

Niki Derlukiewicz: Unia innowacji jako sposób na zwiększenie innowacyjności gospodarki europejskiej.....	355
Dariusz Głuszczuk: Finansowanie działalności innowacyjnej – źródła i bariery w przekroju regionów Polski (NTS-2).....	366

Niki Derlukiewicz, Małgorzata Rogowska, Stanisław Korenik, Jarmila Horáková, Jiří Louda: Polsko-czeska współpraca transgraniczna małych i średnich przedsiębiorstw	377
Anna Korombel: Najczęściej popełniane błędy podczas wdrażania zintegrowanego zarządzania ryzykiem (ERM) w polskich przedsiębiorstwach	388
Kamil Wiśniewski: Systemowe zarządzanie wiedzą w ujęciu teoretycznym i praktycznym	396
Paweł Dziekański, Jan Puchała: Wspieranie przedsiębiorczości przez samorząd terytorialny na przykładzie powiatu limanowskiego	405
Jerzy Wąchoł: Rola państwa i jego interesariuszy we władztwie korporacyjnym w okresie wychodzenia ze spowolnienia gospodarczego i kryzysu ...	417
Aleksandra Pisarska, Mieczysław Poborski: Wybrane problemy inwestowania w rzeczowe aktywa trwałe (na przykładzie uczelni publicznych w Polsce).....	427
Agnieszka Izabela Baruk: Specyfika działań motywujących stosowanych wobec polskich pracowników.....	437
Monika Stelmaszczyk: Właściciel małego przedsiębiorstwa menedżerem zorientowanym na kulturę – wyzwania i perspektywy	447
Barbara Batko: Wpływ jakości informacji publicznej na minimalizację ryzyka podejmowania decyzji na rynku pracy	455

Część 4. Wybrane problemy planowania przestrzennego

Oğuz Özbek: Central planning of development through etatism in Turkey: the state planning organisation	467
Kinga Wasilewska: Samorząd terytorialny jako nowy podmiot polityki przestrzennej	474
Aleksandra Koźlak: Modelowe ujęcie transportu w planowaniu przestrzennym	489
Anna Kamińska: Rola ewaluacji w zarządzaniu procesem rewitalizacji przestrzeni miejskiej	502

Część 5. Zagadnienia różne

Hubert Kaczmarczyk: Właściwe zadania państwa w ujęciu F.A. von Hayeka	513
Małgorzata Gajda-Kantorowska: Transfery fiskalne a przeciwdziałanie szokom asymetrycznym w ramach Unii Gospodarczo-Walutowej w Europie ..	522
Adam Peszko: Krytyka liberalnej doktryny lat 90. i nowe nurty w ekonomii pierwszej dekady XXI wieku.....	532
Andrzej Adamczyk: Incydentalna kontrola rozporządzeń przez sądy.....	543

Summaries

Patrycja Brańka: Investment attractiveness of Małopolska voivodeship in opinion of foreign capital enterprises (in the light of survey results).....	29
Adam Dąbrowski: Directions of European Regional Policy – selected problems.....	40
Piotr Hajduga: Special economic zones in Lower Silesia as a business place in the light of assessments of entrepreneurs – results of empirical research	55
Krzysztof Heffner, Brygida Klemens: Cluster structures in spatial economy – chosen benefits and problems of development on the local and regional scale	64
Petr Hlaváček: Klasyfikacja analitycznych i zarządczych ram kwalifikacyjnych w rozwoju gmin i regionów	75
Stanisław Korenik: New phenomena occurring in the development of activating regions	84
Anna Mempel-Śnieżyk: Conditions of functioning of the network relations in Lower Silesia Voivodeship	104
Katarzyna Miszczak: Public-Private Partnership in the border regions of Poland, the Czech Republic and Germany – opportunities and threats.....	119
Monika Musiał-Malago: Structural polarization of Cracow Metropolitan Area.....	132
Małgorzata Rogowska: The importance of cities in the European Union's regional policy	139
Dorota Rynio: Social-economic development of growth center in the time of worldwide economy crisis	149
Miloslav Šašek: Rozwój populacji w Czechach po roku 1989	161
Piotr Serafin: Spatial planning of rural areas in the suburbs of Małopolska: state and changes – the case of Wieliczka and Niepołomice.....	179
Kazimiera Wilk: The demographic situation in the Russian Federation in the years 1990-2009.....	189
Arkadiusz Przybyłka: The National Health Fund as the main organizer of health services in Poland	199
Justyna Anders: The role of public authorities in promoting civic participation in processes of <i>governance</i> – application of international practices in the Polish context.....	211
Marek Dylewski, Beata Filipiak: Development opportunities of metropolitan areas in the new financial circumstances of local government units	223
Andrzej Rączaszek: Development processes in the biggest Polish cities in the transformation period.....	237

Jacek Chądryński: Local government and market – between cooperation and competition	251
Eleonora Gonda-Soroczyńska: The condition of the natural environment in the development of a spa town – the case of Czerniawa-Zdrój	261
Magdalena Kalisiak-Mędelska: Social participation – obligation or real need?	276
Magdalena Kalisiak-Mędelska: Satisfaction with the place of residence – evaluation of place and local authorities as on the example of Główno.....	289
Andrzej Łuczyszyn: Local public space in creative economy.....	300
Magdalena Pięta-Kanurska: The relationship between culture and economics and their impact on urban development	309
Joost Platje: Zdolność samorządu terytorialnego do kierowania własną ścieżką rozwoju zrównoważonego	318
Andrzej Raszkowski: New trends in place marketing	327
Anna Batko: Public administration as a stimulator of changes in city tourism – based on Cracow between the years 1989 and 2006	339
Piotr Ruczkowski: Population registration – the new residence regulations..	351
Niki Derlukiewicz: Innovation Union as a way to increase the innovation in European economy	365
Dariusz Głuszczyk: Financing innovation activities – sources and barriers with regard to regions in Poland (NTS-2)	376
Niki Derlukiewicz, Małgorzata Rogowska, Stanisław Korenik, Jarmila Horáková, Jiří Louda: Polish-Czech border cooperation of small and medium-sized enterprises	387
Anna Korombel: The most common errors during the implementation of Enterprise Risk Management (ERM) in Polish enterprises	395
Kamil Wiśniewski: System knowledge management from theoretical and practical perspective	404
Paweł Dziekański, Jan Puchała: Support of the enterprise by the territorial council on the example of Limanowski administrative district.....	416
Jerzy Wąchol: The role of the state and its stakeholders in corporate governance while getting out of the economic downturn and crisis.....	426
Aleksandra Pisarska, Mieczysław Poborski: Selected problems of investing in tangible fixed assets (as exemplified by public institutions of higher education)	435
Agnieszka Izabela Baruk: Essence of motivation activities used towards Polish employees	446
Monika Stelmaszczyk: Owner of small company as a culture-oriented manager – challenges and prospects	454
Barbara Batko: The impact of public information quality to minimize the decision making risk on the labour market.....	464

Oğuz Özbek: Centralne planowanie rozwoju przez etatyzm w Turcji: Państwowy Urząd Planowania	473
Kinga Wasilewska: Local self-government as a new subject of spatial policy.	488
Aleksandra Koźlak: Land-use/transport models in spatial planning.....	501
Anna Kamińska: The role of evaluation in the management of urban space revitalization process	510
Hubert Kaczmarczyk: Appropriate tasks of the state in terms of F.A. von Hayek.....	521
Malgorzata Gajda-Kantorowska: Fiscal transfers as asymmetric shocks absorption mechanisms in the European Monetary Union.....	531
Adam Peszko: Criticism of neoclassic doctrine of the 90s and new currents of economics in the first decade of the XXI century.....	542
Andrzej Adamczyk: The right of courts to refuse incidentally to apply regulations.....	557

Małgorzata Gajda-Kantorowska

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

TRANSFERY FISKALNE A PRZECIWDZIAŁANIE SZOKOM ASYMETRYCZNYM W RAMACH UNII GOSPODARCZO-WALUTOWEJ W EUROPIE

Streszczenie: W ramach Unii Gospodarczo-Walutowej nie stworzono do tej pory mechanizmów zdolnych do skutecznego przeciwdziałania skutkom negatywnych szoków asymetrycznych. Proponowany mechanizm transferów fiskalnych mógłby spełniać funkcję stabilizacyjną w miejsce utraconych instrumentów dostosowawczych. Ostatni kryzys finansowy wzmocnił potrzebę stworzenia mechanizmu stabilizacyjnego opartego na solidarności, ponieważ przetrwanie strefy euro zależy w dużym stopniu od jej zdolności do stworzenia unii politycznej.

Słowa kluczowe: strefa euro, szoki asymetryczne, transfery fiskalne.

1. Wstęp

Kontrowersje wokół korzyści i kosztów wprowadzenia euro są od dawna przedmiotem ożywionych dyskusji nie tylko w Polsce, jako kraju aspirującym do pełnego uczestnictwa w Unii Gospodarczo-Walutowej (UGW), ale również w krajach posługujących się wspólną walutą, szczególnie w kontekście problemów ekonomicznych powstałych w efekcie kryzysu finansowego lat 2007-2009. Do chwili obecnej nie stworzono bowiem mechanizmu, który byłby w stanie skutecznie przeciwdziałać skutkom szoków asymetrycznych, dotyczących w sposób nierównomierny poszczególne kraje, regiony czy branże w ramach tego ugrupowania. Powierzenie polityki monetarnej Europejskiemu Bankowi Centralnemu, przy jednocześnie zdecentralizowanym systemie polityki fiskalnej oraz ograniczonych możliwościach wykorzystania instrumentów tej polityki, stanowią istotne ograniczenia dla możliwości niesymetrycznej reakcji władz publicznych w celu przeciwdziałania konsekwencjom tych szoków. Dodatkowo niewielkie rozmiary wspólnego budżetu Unii Europejskiej¹ oraz fakt, że nie przewidziano w jego ramach funkcji stabilizacyjnej², utrudniają realizację

¹ Około 1% dochodu narodowego brutto wszystkich krajów członkowskich UE.

² Struktura budżetu UE jest specyficzna i znacznie różni się od struktury budżetów narodowych państw członkowskich. W unijnym budżecie nie przewidziano bowiem generowania deficytów, ponadto brak takich wydatków, jak np. zasiłki dla bezrobotnych, wydatków na ochronę zdrowia itp.

tego zadania. Jak podkreślają liczni autorzy, od początku strefa euro nie spełnia też innych warunków wskazywanych w ramach teorii optymalnych obszarów walutowych, jako koniecznych do niezakłóconego funkcjonowania unii walutowej³.

Celem opracowania jest przedstawienie dyskusji nad potrzebą oraz możliwościami wprowadzenia mechanizmu transferów fiskalnych w strefie euro, jako rozwiązania zabezpieczającego przed skutkami negatywnych szoków asymetrycznych w warunkach utraty suwerenności monetarnej oraz ograniczenia możliwości wykorzystania innych mechanizmów stabilizacyjnych. Przyjęto następującą hipotezę: brak mechanizmów stabilizujących negatywne efekty potencjalnych szoków asymetrycznych stanowi poważne zagrożenie dla stabilności strefy euro, a brak jedności politycznej jest zasadniczą przeszkodą do wprowadzenia mechanizmu transferów fiskalnych, jako alternatywnego rozwiązania w miejsce utraconych instrumentów polityki pieniężnej i kursowej.

2. Negatywne szoki asymetryczne a bilans korzyści i kosztów uczestnictwa we wspólnym obszarze walutowym

2.1. Szoki asymetryczne – definicja, rodzaje oraz problem identyfikacji

Zgodnie z teorią integracji monetarnej jednym z najważniejszych kosztów wynikających z przystąpienia danego kraju do wspólnego obszaru walutowego jest utrata suwerenności polityki pieniężnej i kursowej. Koszt ten wzrasta w sytuacji większej podatności danego kraju na negatywne szoki asymetryczne. Szoki asymetryczne to zakłócenia procesów gospodarczych wywierające odmienny wpływ na główne kategorie realne, czyli poziom produkcji, zatrudnienia, stopę bezrobocia w krajach

³ Na ten temat istnieje bardzo bogata literatura, począwszy od opracowań będących filarem tej teorii, np. R. Mundell, *A theory of optimum currency areas*, "The American Economic Review" 1961, vol. 54, s. 657-664; P. Kenen, *The Theory of Optimum Currency Areas. An Eclectic View*, [w:] R. Mundell, A.K. Swoboda (red.), *Monetary Problems in the International Economy*, University of Chicago Press, Chicago 1969, poprzez literaturę odnoszącą się do kontrowersji wokół spełniania przez strefę euro warunków optymalnego obszaru walutowego, np. F.P. Mongelli, *On the benefits and costs of a monetary union*, "CEPR Policy Insights" March 2010, no. 46, [http://www.cepr.org/pubs/PolicyInsights/policy Insights46.pdf](http://www.cepr.org/pubs/PolicyInsights/policy%20Insights46.pdf); tenże, "New" views on the optimum currency area theory: what is EMU telling us?, "ECB Working Paper Series" 2002, no. 138, <http://www.ecb.int/pub/pdf/scpwps/ecbwp138.pdf>; European Central Bank, *One monetary policy and many fiscal policies: ensuring a smooth functioning of the EMU*, "ECB Monthly Bulletin", July 2008, s. 65-78, <http://www.ecb.int/pub/pdf/mobu/mb200807en.pdf>; oraz literatura zapoczątkowana przez dwóch autorów wskazująca na stopniową ewolucję strefy euro w kierunku optymalnego obszaru walutowego: J.A. Frankel, A.K. Rose, *The Endogeneity of the optimum currency area criteria*, "The Economic Journal" 2001, no. 108 (449), s. 1009-1025; oraz kontrowersje wokół tej hipotezy, np. P. De Grauwe, *Endogeneities of optimum currency areas – What brings countries sharing a single currency closer together?*, "ECB Working Paper Series" 2005, no. 468, <http://www.ecb.int/pub/pdf/scpwps/ecbwp468.pdf>, i inne.

członkowskich unii monetarnej⁴. Podstawowy podział szoków ze względu na ich źródło wyodrębnia dwa ich rodzaje – popytowe i podażowe; innym kryterium może być czas trwania szoku, przy czym wyróżnia się szoki trwałe i przejściowe. Ze względu na źródło pochodzenia zakłócenia identyfikuje się zewnętrzne (spoza strefy) oraz wewnętrzne szoki asymetryczne.

Podstawowe przyczyny szoków podażowych mogą być następujące⁵:

- zmiany krańcowej produktywności kapitału wynikające z postępu technicznego, co może wpływać na różnice w tempie wzrostu produkcji potencjalnej, a także zróżnicowanie stopnia adekwatności wspólnej polityki monetarnej dla poszczególnych krajów unii walutowej;
- zmiany cen surowców, których wpływ na daną gospodarkę będzie większy w przypadku większego stopnia uzależnienia danego kraju od importu surowców oraz elastyczności krajowych rynków (głównie pracy);
- zmiany klimatyczne, które ze względu na różny stopień elastyczności rynków oraz zróżnicowany stopień otwartości poszczególnych gospodarek obszaru walutowego mogą wpływać asymetrycznie na poziom cen, a tym samym amplitudę wahań poziomu produkcji i zatrudnienia;
- średnio- i długookresowe tendencje demograficzne, które są w odmienny sposób neutralizowane w poszczególnych krajach członkowskich z powodu zróżnicowanej elastyczności rynków pracy oraz stopnia międzynarodowej mobilności siły roboczej;
- szoki płacowe, których wpływ na zmienne realne jest ściśle uzależniony od rodzaju instytucji rynku pracy w poszczególnych krajach członkowskich.

Do podstawowych źródeł szoków popytowych zaliczane są⁶:

- wahania popytu inwestycyjnego, które przyczyniają się do wahań poziomu produkcji i zatrudnienia;
- zewnętrzna otwartość gospodarki (w stosunku do krajów nieuczestniczących w unii monetarnej);
- struktura obrotów handlowych z krajami spoza unii;
- odmiennie ryzyko makroekonomiczne przypisywane krajom będącym głównymi partnerami handlowymi⁷.

W celu zaprojektowania odpowiedniej reakcji władz publicznych na wystąpienie szoków istotnym problemem jest właściwa ich identyfikacja⁸, co wymaga zastosowania skomplikowanych metod ekonometrycznych.

⁴ J. Borowski, *Podatność Polski na szoki asymetryczne a proces akcesji do Unii Gospodarczo-Walutowej*, „Bank i Kredyt”, listopad-grudzień 2001, s. 192.

⁵ Tamże, s. 192.

⁶ Tamże, s. 193.

⁷ Zob. czynniki będące przyczyną szoków asymetrycznych o charakterze popytowym lub podażowym w określonych warunkach, tamże, s. 193-194.

⁸ Zob. np. przegląd metod identyfikacji szoków popytowych, podażowych oraz wywołanych wspólną polityką monetarną zawartych w opracowaniu: G. Peersman, *The relative importance of symmetric and asymmetric shocks: the case of United Kingdom and Euro Area*, „Oxford Bulletin of Economics and Statistics” February 2011, vol. 73, no. 1, s. 104-118.

2.2. Mechanizmy absorpcji negatywnych szoków asymetrycznych

Tradycyjnie punktem wyjścia przy podejmowaniu decyzji o przyłączeniu się do unii walutowej jest teoria optymalnych obszarów walutowych. Zgodnie z tym schematem analizy członkostwo w unii walutowej wiąże się z poprawą efektywności na szczeblu mikroekonomicznym, natomiast z punktu widzenia makroekonomicznego z kosztami w postaci głównie utraty autonomii monetarnej, co utrudnia utrzymanie stabilizacji makroekonomicznej⁹. Relacja wymienna pomiędzy korzyściami mikroekonomicznymi a kosztami makroekonomicznymi jest często kwestionowana przez ekonomistów, którzy argumentują, że w konwencjonalnych analizach wartość autonomii monetarnej jest przeceniana. Płynny kurs walutowy poprzez nadmierne i nieracjonalne wahania kursów może być źródłem niestabilności, zamiast stanowić instrument absorpcji szoków asymetrycznych¹⁰.

Kolejny argument to pozorna niezależność polityki monetarnej w małych krajach z płynnym reżimem walutowym, które dostosowują poziom własnych stóp procentowych do poziomu w krajach swoich wielkich sąsiadów¹¹.

Kryteria konwergencji, na podstawie których podejmowana jest decyzja o przyjęciu danego kraju do strefy euro, mają charakter nominalny i zostały ustalone w sposób arbitralny. Jak dowodzą analizy prowadzone w licznych opracowaniach literatury przedmiotu, strefa euro nie spełnia większości kryteriów optymalnego obszaru walutowego – istnieją znaczne i często zwiększające się różnice pomiędzy poszczególnymi krajami w zakresie priorytetów polityki gospodarczej, struktury gospodarek pod względem branżowym i sektorowym, mobilności siły roboczej, elastyczności płac i cen oraz braku tzw. integracji fiskalnej, która wynika nie tylko z niewystarczającej koordynacji polityki fiskalnej w ramach tego ugrupowania, ale także z niechęci do centralizacji niektórych instrumentów tej polityki, w tym z oporu wobec zwiększania rozmiarów wspólnego budżetu UE czy ustanowienia ponadnarodowego mechanizmu transferów fiskalnych¹². W sytuacji braku unii politycznej nie istnieją mechanizmy, które byłyby w stanie doprowadzić do skutecznej absorpcji szoków asymetrycznych. Ustanowienie Europejskiego Funduszu Stabilizacji Finansowej (The European Financial Stability Facility, EFSF) dla zagrożonych bankrutem członków strefy euro może okazać się rozwiązaniem niewystarczającym do przeciwdziałania dezintegracji strefy¹³. Zdaniem P. Honohana

⁹ N. Gottfries, *Booms and busts in EMU*, "Uppsala University Economics Working Paper" 2003, no. 29, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=481542, s. 2.

¹⁰ Według konwencjonalnej analizy w oparciu o model Fleminga–Mundella płynny kurs walutowy pozwala ustabilizować poziom produkcji oraz cen w reakcji na podstawowe szoki w gospodarce.

¹¹ Tamże.

¹² Zob. np. J.D. Hansen (red.), *Ekonomiczne aspekty integracji europejskiej*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2003, s. 200-206.

¹³ Zob. De Grauwe P., *The Governance of a Fragile Eurozone*, University of Leuven and CEPS, http://www.econ.kuleuven.be/ew/academic/intecon/Degrauwe/PDG-papers/Discussion_papers/Governance-fragile-eurozone_s.pdf April, 2011, s. 16-17.

i P.R. Lane'a¹⁴ problemy powodowane przez szoki asymetryczne są poważniejsze, niż przewidywano na początku funkcjonowania strefy euro¹⁵. W tamtej fazie dyskusji zastanawiano się nad prawdopodobieństwem występowania szoków asymetrycznych oraz stabilizacją szoków popytowych w warunkach sztywnych cen. Nie udało się przewidzieć, jakie będą konsekwencje sytuacji, kiedy szoki nie zostały ustabilizowane: różnic w stopach inflacji, które potęgują nierównowagi. Brak integracji rynków pracy powoduje, że płace wykazują znaczne różnice pomiędzy krajami, na rynkach dóbr występuje niedoskonała konkurencja, konieczne stają się dostosowania względnych cen, występuje duże prawdopodobieństwo długotrwałego utrzymywania się szoków popytowych i podażowych, co może prowadzić do utrzymywania się w dłuższym czasie nierównowag wewnątrz unii walutowej. Jak stwierdza N. Gottfries¹⁶, mimo iż nie ma idealnego reżimu walutowego, system płynnego kursu walutowego i przejrzyste sformułowany cel inflacyjny stanowią idealne połączenie, które jest w stanie zapewnić równowagę makroekonomiczną.

Najbardziej aktualne analizy, przeprowadzone na podstawie obserwacji gospodarek strefy euro po wystąpieniu kryzysu finansowego, wskazują na wzrost ryzyka pojawienia się szoków asymetrycznych w ramach tej strefy. Jak podkreśla A. Hughes¹⁷, rozwiązania w zakresie instrumentów polityki gospodarczej przyjęte zarówno na poziomie narodowym, jak i ponadnarodowym, przy braku bardziej scentralizowanej polityki fiskalnej na szczeblu UE, mogą prowadzić do zwiększenia dywergencji zamiast konwergencji pomiędzy poszczególnymi krajami na obszarze UGW, co z kolei może przyczynić się do występowania periodycznych kryzysów w ramach unii walutowej w kolejnych latach. Jeszcze bardziej pesymistycznie przyszłość tej strefy postrzega P. De Grauwe. W licznych opracowaniach¹⁸ podkreśla słabość przyjętych rozwiązań instytucjonalnych, w szczególności fakt utworzenia unii monetarnej bez istnienia unii politycznej pomiędzy krajami UGW. To, jego zdaniem, czyni strefę euro niestabilną, kruchą konstrukcją podatną na kryzysy i turbulencje za każdym razem, kiedy występuje konieczność podjęcia decyzji prowadzących do rozwiązania problemów spowodowanych kryzysem. Autor ten argumentuje¹⁹,

¹⁴ P. Honohan, P.R. Lane, *Exchange rate and inflation under EMU: An Update*, "Economic Policy" 2004, http://www.economic-policy.org/pdfs/responses/EMU_inflation_exrate_HonohanLane.pdf.

¹⁵ Zob. F. Pauer, *Will Asymmetric Shocks Pose A Serious Problem In EMU?*, Österreichische Nationalbank, June 1996.

¹⁶ N. Gottfries, wyd. cyt., s. 25.

¹⁷ A. Hughes, *EMU: What Has Changed, What Still Has to Change*, KBC Flash, Dublin, 20 April 2011, www.kbc.be/dealingroom, s. 5.

¹⁸ Zob. np. P. De Grauwe, *Fighting the wrong enemy*, 19 May 2010, www.voxeu.org, s. 1; tenże, *The Governance...*; tenże, *How to embed the Eurozone in a political union?*, VOX-EU-Eurozone 2010, www.econ.kuleuven.be; tenże, *The financial crisis and the future of the Eurozone*, "Bruges European Economics Policy Briefings" 2010, no. 21; tenże, *The Greek crisis and the future of the Eurozone*, "Eurointelligence", www.nejtillemu.com, 11.03.2010, s. 1-2.

¹⁹ P. De Grauwe, *Some Thoughts on Monetary and Political Union*, [w:] L.S. Talami (red.), *The Future of EMU*, Palgrave Macmillan 2009, s. 9-28.

że sukces strefy euro w długim okresie zależy głównie od kontynuacji procesu politycznej unifikacji w ramach tego ugrupowania. Dodatkowo centralizacja polityki fiskalnej na szczeblu ponadnarodowym zwiększyłaby korzyści ze wspólnej waluty i zmniejszyłaby prawdopodobieństwo rozpadu strefy euro. Wspólna polityka fiskalna pozwoliłaby na zwiększenie wsparcia dla krajów dotkniętych recesją, ponadto ułatwiłaby legitymizację i wprowadzenie niezbędnych reform strukturalnych. Brak unii politycznej i fiskalnej, zdaniem wspomnianego autora, powoduje, że wiarygodność zobowiązania się krajów członkowskich do pozostawania w strefie euro ulega redukcji, co może podważyć cały proces integracji w Europie²⁰.

2.3. Zbiorowe mechanizmy zabezpieczenia strefy euro przed skutkami negatywnych szoków asymetrycznych

W poglądach ekonomistów można zauważyć *consensus*, że gwarancję stabilności strefy euro stanowi spełnienie określonych warunków, do których należą: symetryczność szoków PKB, elastyczność rynków pracy i integracja handlowa. Dopóki UGW nie osiągnie tych warunków, konieczne jest zapewnienie instytucji w celu utrzymania stabilności. Utrata suwerenności polityki monetarnej musi zostać²¹ skompensowana przez odpowiednie instrumenty polityki fiskalnej, aby uniknąć olbrzymich, przedłużających się regionalnych wahań w poziomie produkcji i zatrudnienia. Ewentualnie w UGW muszą być dostępne inne, alternatywne mechanizmy dostosowań do szoków asymetrycznych. Mogą to być instrumenty stabilizacyjne dostarczone przez rynek, jak wystarczająca elastyczność cen dóbr i czynników produkcji w natychmiastowej reakcji na szok asymetryczny. Do rynkowych mechanizmów można zaliczyć również wystarczającą mobilność pracy i kapitału. Jeżeli nie są w stanie efektywnie ograniczyć wahań spowodowanych szokami asymetrycznymi, mogą one ulec zwiększeniu i w ten sposób zagrozić stabilności unii jako całości.

O potrzebie stworzenia zbiorowych mechanizmów zabezpieczających w unii monetarnej w Europie wspomniano już w raportach MacDougala²² i Delorsa²³. Do tej pory przedstawiono wiele propozycji stworzenia w strefie euro mechanizmu za-

²⁰ Tamże.

²¹ G.W. Hammond, J. von Hagen, *Regional insurance against asymmetric shocks: an empirical study for the European community*, "Manchester School" 1998, no. 66 (3), s. 331-353.

²² Commission of the European Communities, *Report of the Study Group on the Role of Public Finance in European Integration*, vol. I, Economic and Financial Series A13, Brussels, April 1977. W raporcie zasugerowano, że zwiększenie rozmiarów wspólnego budżetu UE do poziomu 5-7 % PKB byłoby wystarczające do prowadzenia polityki antycyklicznej na szczeblu UE, ponadto jako instrument redystrybucji ukierunkowanej na zmniejszanie zróżnicowania w poziomie dochodu pomiędzy poszczególnymi krajami członkowskimi.

²³ J. Delors, *Regional Implications of Economic and Monetary Integration*, [w:] *Committee for the Study of Economic and Monetary Union, Report on Economic and Monetary Union in the European Community*, Luxembourg 1989, s. 89.

bezpieczającego przed negatywnymi szokami asymetrycznymi²⁴. Jak podkreślają von Hagen i Wyplosz, we wszystkich istniejących federacjach lub olbrzymich krajach unitarnych istnieją mechanizmy redystrybucji dochodu pomiędzy należącymi do nich regionami w reakcji na szoki, które wpływają w odmienny sposób na poszczególne z nich²⁵. Zdaniem Sachsa i Sala-i-Martina²⁶ w celu prawidłowego funkcjonowania unii walutowej konieczne jest wyposażenie jej w instrumenty regionalnej redystrybucji, podobnie jak w Stanach Zjednoczonych²⁷. Jak stwierdzają Bayoumi i Masson²⁸, rola stabilizacyjna polegałaby na przepływie federalnych funduszy w reakcji na przejściowe odchylenia dochodu od długookresowej ścieżki wzrostu, w odróżnieniu od redystrybucji, której celem jest dostarczanie przepływów związanych ze zróżnicowaniem dochodu pomiędzy krajami w długim okresie. Jednak może wystąpić trudność w nadaniu transferom przejściowego charakteru: transfery z centralnego budżetu mogą spowodować tzw. pokusę nadużycia i – jak stwierdzają Goodhart i Smith²⁹ – „oczekiwanie, że rząd udzieli wsparcia, może przyczynić się do redukcji bodźców wszystkich podmiotów gospodarczych (rządu, pracowników, pracodawców) do nastawiania się na przeprowadzenie koniecznych i fundamentalnych dostosowań. Pokusa nadużycia może występować zarówno na poziomie rządowym, jak i prywatnym³⁰”.

G.W. Hammond i J. von Hagen opracowali listę cech idealnego systemu transferów³¹. Wskazali także potencjalne problemy powstające w trakcie procesu jego projektowania³²:

- Mechanizm powinien być prosty i automatyczny. Prostota motywuje obywateli do uzyskania głębszej wiedzy na temat projektowanego mechanizmu, ponadto

²⁴ Zob. przegląd propozycji mechanizmów: L.M. Pacheco, *Fiscal federalism, EMU and shock absorbtion mechanisms: a guide to the literature*, “European Integration online Papers (EIoP)” 2000, vol. 4, no. 4, <http://www.eiop.or.at/eiop/texte/2000-004a.htm>; oraz D. Furceri, *Does the EMU Need a Fiscal Transfer Mechanism?*, “Vierteljahrshefte zur Wirtschaftsforschung” 2004, no. 73, s. 418-428.

²⁵ J. Von Hagen, C. Wyplosz, *EMU's Decentralized System of Fiscal Policy*, “European Economic Papers” February 2008, no. 306, s. 8.

²⁶ J. Sachs, X. Sala-i-Martin, *Fiscal federalism and optimum currency areas: evidence for Europe from the United States*, “NBER Working Papers” October 1991, no. 3885.

²⁷ Przykład międzyregionalnych transferów w Stanach Zjednoczonych, jak podaje wielu autorów, wykazuje jednak ograniczoną użyteczność do analizy potencjalnego systemu transferów w Europie. Kanada, Australia czy Szwajcaria są podawane jako przykłady krajów o strukturze bardziej porównywalnej do kształtującej się w Europie; zob. np. M. Demertzis, *A note on fiscal federalism: a case for Europe?*, “Research Memorandum WO&E” March 2000, no. 614, s. 1.

²⁸ T. Bayoumi, P.R. Masson, *Fiscal flows in the US and Canada: lessons for Monetary Union in Europe*, “European Economic Review” 1995, no. 39, s. 253-274.

²⁹ C.E.A. Goodhart, S. Smith, *Stabilization*, [w:] *The Economics of Community Public Finance*, “European Economy Reports and Studies” 1993, no. 5, s. 417-455.

³⁰ Polityka redystrybucyjna często redukuje bodźce dla prywatnych podmiotów do dostosowywania się do regionalnych szoków, np. przez zgodę na obniżkę płac lub przemieszczenie się do innych regionów.

³¹ G.W. Hammond, J. von Hagen, wyd. cyt., s. 331-353.

³² Tamże.

możliwy jest większy *consensus*, co jest kluczowym elementem stworzenia podobnej instytucji. Aby uzyskać polityczne poparcie dla systemu, mechanizm powinien być prosty i działać automatycznie. Szczególnie tak powinien być postrzegany przez opinię publiczną oraz decydentów politycznych na szczeblu narodowym. Aby ten cel osiągnąć, system powinien zostać zaprojektowany bez biurokratycznej uznaniowości³³. W celu uzyskania akceptacji dla federalnego systemu koniecznością jest finansowo zrównoważony budżet. Pod koniec każdego okresu budżet w ten sposób pozostaje neutralny, co jest szczególnie istotne w Europie, gdzie występuje duży opór wobec centralizacji oraz niechęć do zwiększania wspólnego budżetu UE.

- Suma transferów w długim okresie powinna przeciętnie wynosić zero dla każdego uczestniczącego w mechanizmie kraju, aby uniknąć redystrybucji. To zagwarantuje, że transfery regionalne lub na poziomie narodowym nie będą mieć charakteru trwałego tylko w jednym kierunku, co jest szczególnie niebezpieczne przy niskim poziomie „solidarności europejskiej” oraz dominacji narodowych interesów³⁴. Z założenia transfery powinny być wykorzystywane tylko do zabezpieczenia przeciwko przejściowym szokom lub, w przypadku gdyby miały trwały charakter, powinny być uruchomione jedynie przejściowo. Wówczas kraje znajdujące się w sytuacji pełnej recesji powinny radzić sobie same, dopuszczając do rynkowego dostosowania np. poprzez zwiększenie mobilności czynników wytwórczych czy obniżenie poziomu płac.
- Transfery powinny być odpowiedzią na cyklicznie nieskorelowane szoki, aby uniknąć manipulacji przez kraje członkowskie w postaci pokusy nadużycia. Co więcej, to kryterium nie osłabia bodźców dla pojedynczych krajów członkowskich do zastosowania aktywnej polityki do absorpcji szoków asymetrycznych.
- Mechanizm transferów nie powinien mieć charakteru regresywnego. Oznacza to, że transfery nie powinny być wypłacane z powodu występowania niskiego poziomu dochodu w kraju członkowskim, lecz tylko w sytuacji występowania szoków, w przeciwnym razie tylko mniejsze kraje odnosiłyby z nich korzyści.
- Mechanizm powinien posiadać zdolność pełnej absorpcji szoków; jeżeli ten warunek nie zostanie spełniony, koszty jego wprowadzenia mogą przewyższyć korzyści.
- System powinien zostać zaakceptowany przez obecne i nowe kraje członkowskie.

Wymienione cechy mechanizmów transferów można potraktować jako zespół praktycznych wskazówek do projektowania tego typu rozwiązań, jednakże trudno jednocześnie spełnić wszystkie warunki. Przykładowo zaprojektowanie mechanizmu dla cyklicznie nieskorelowanych szoków o sumie zero wymaga zastosowania technik złożonych i trudnych do zrozumienia dla obywateli UE. Z kolei prostsze techniki w określaniu szoków i transferów mogą generować bardziej redystrybucyjne niż stabilizacyjne efekty pomiędzy krajami członkowskimi.

³³ Tamże.

³⁴ L.M. Pacheco, wyd. cyt., s. 6.

3. Zakończenie

W ramach Unii Gospodarczo-Walutowej nie stworzono do tej pory mechanizmów zdolnych skutecznie przeciwdziałać skutkom negatywnych szoków asymetrycznych. Proponowany mechanizm transferów fiskalnych mógłby odegrać rolę stabilizacyjną w miejsce utraconych instrumentów dostosowawczych. Ostatni kryzys finansowy wzmocnił potrzebę stworzenia mechanizmu stabilizacyjnego opartego na solidarności, ponieważ przetrwanie strefy euro zależy w dużym stopniu od jej zdolności do stworzenia unii politycznej.

Literatura

- Bayoumi T., Masson P.R., *Fiscal flows in the US and Canada: lessons for Monetary Union in Europe*, "European Economic Review" 1995, no. 39.
- Borowski J., *Podatność Polski na szoki asymetryczne a proces akcesji do Unii Gospodarczo-Walutowej*, „Bank i Kredyt”, listopad-grudzień 2001.
- Commission of the European Communities, *Report of the Study Group on the Role of Public Finance in European Integration*, vol. I, Economic and Financial, Series A13, Brussels, April 1977.
- Delors J., *Regional Implications of Economic and Monetary Integration*, [w:] *Committee for the Study of Economic and Monetary Union, Report on Economic and Monetary Union in the European Community*, Luxembourg 1989.
- Frankel J.A., Rose A.K., *The endogeneity of the optimum currency area criteria*, "The Economic Journal" 2001, no. 108 (449).
- Furceri D., *Does the EMU need a fiscal transfer mechanism?*, "Vierteljahrshefte zur Wirtschaftsforschung" 2004, no. 73.
- De Grauwe P., *Endogeneities of optimum currency areas – what brings countries sharing a single currency closer together?*, "ECB Working Paper Series" 2005, no. 468, <http://www.ecb.int/pub/pdf/scpwps/ecbwp468.pdf>.
- De Grauwe P., *Fighting the wrong enemy*, 19 May 2010, www.voxeu.org.
- De Grauwe P., *How to embed the Eurozone in a political union?*, VOX-EU-Eurozone, 2010, www.econ.kuleuven.be.
- De Grauwe P., *Some Thoughts on Monetary and Political Union*, [w:] L.S. Talami (red.), *The Future of EMU*, Palgrave Macmillan 2009.
- De Grauwe P., *The financial crisis and the future of the Eurozone*, "Bruges European Economics Policy Briefings" 2010, no. 21.
- De Grauwe P., *The Governance of a Fragile Eurozone*, University of Leuven and CEPS, http://www.econ.kuleuven.be/ew/academic/intecon/Degrauwe/PDG-papers/Discussion_papers/Governance-fragile-eurozone_s.pdf, April 2011.
- De Grauwe P., *The Greek crisis and the future of the Eurozone*, "Eurointelligence", www.nejtillemu.com, dostęp: 11.03.2010.
- Demertzis M., *A note on fiscal federalism: a case for Europe?*, "Research Memorandum WO&E" March 2000, no. 614.
- European Central Bank, *One monetary policy and many fiscal policies: ensuring a smooth functioning of the EMU*, "ECB Monthly Bulletin", July 2008, <http://www.ecb.int/pub/pdf/mobu/mb200807en.pdf>.
- Furceri D., *Does the EMU need a fiscal transfer mechanism?*, "Vierteljahrshefte zur Wirtschaftsforschung" 2004, no. 73.

- Goodhart C.E.A., Smith S., *Stabilization*, [w:] *The Economics of Community Public Finance*, "European Economy Reports and Studies" 1993, no. 5.
- Gottfries N., *Booms and busts in EMU*, "Uppsala University Economics Working Paper" 2003, no. 29, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=481542.
- Hammond G.W., von Hagen J., *Regional insurance against asymmetric shocks: an empirical study for the European Community*, "Manchester School" 1998, no. 66 (3).
- Hansen J.D. (red.), *Ekonomiczne aspekty integracji europejskiej*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2003.
- Honohan P., Lane P.R., *Exchange rate and inflation under EMU: An Update*, "Economic Policy" 2004, http://www.economic-policy.org/pdfs/responses/EMU_inflation_exrate_HonohanLane.pdf.
- Hughes B., *EMU: What Has Changed, What Still Has to Change*, 20 April 2011, KBC Flash, Dublin, www.kbc.be/dealingroom.
- Kenen P., *The Theory of Optimum Currency Areas. An Eclectic View*, [w:] R. Mundell, A.K. Swoboda (red.), *Monetary Problems in the International Economy*, University of Chicago Press, Chicago 1969.
- Lane P.R., *Exchange rate and inflation under EMU: An Update*, "Economic Policy" 2004, http://www.economic-policy.org/pdfs/responses/EMU_inflation_exrate_HonohanLane.pdf, July.
- Mongelli F.P., "New" *vies on the optimum currency area theory: what is EMU telling us?*, "ECB Working Paper Series" 2002, no. 138, <http://www.ecb.int/pub/pdf/scpwps/ecbwp138.pdf>.
- Mongelli F.P., *On the benefits and costs of a monetary union*, "CEPR Policy Insights" March 2010, no. 46, <http://www.cepr.org/pubs/PolicyInsights/policyInsights46.pdf>.
- Mundell R., *A theory of optimum currency areas*, "The American Economic Review" 1961, vol. 54.
- Pacheco L.M., *Fiscal federalism, EMU and shock absorption mechanisms: a guide to the literature*, "European Integration online Papers (EIoP)" 2000, vol. 4, nr. 4, <http://www.eiop.or.at/eiop/texte/2000-004a.htm>.
- Pauer F., *Will Asymmetric Shocks Pose A Serious Problem In EMU?*, Österreichische Nationalbank, June 1996.
- Peersman G., *The relative importance of symmetric and asymmetric shocks: the case of United Kingdom and Euro Area*, "Oxford Bulletin of Economics and Statistics" February 2011, vol. 73, no. 1.
- Sachs J., Sala-i-Martin X., *Fiscal Federalism and Optimum Currency Areas: Evidence for Europe from the United States*, "NBER Working Papers" October 1991, no. 3885.
- Von Hagen J., Wyplosz C., *EMU's decentralized system of fiscal policy*, "European Economic Papers" February 2008, no. 306.

FISCAL TRANSFERS AS ASYMMETRIC SHOCKS ABSORPTION MECHANISMS IN THE EUROPEAN MONETARY UNION

Summary: Eurozone lacks the mechanisms to cope with the consequences of the asymmetric shocks. The European transfer mechanism would provide the EMU members with some degree of stabilization in substitution for the loss of the adjustment mechanisms. The last financial crisis shows the need of setting up an explicit solidarity mechanism because the survival of the Eurozone depends to a large extent on its capacity to embed itself into a political union.

Keywords: EMU, asymmetric shocks, fiscal transfers.